

o pitanju subrogacije ne izražava odlučno/ pa to u vezi s "caveat", tj. upozorenjem koje se unosi u posebni "caveat register" i kojim se može zamijeniti unaprijed pokrenuti postupak za nastavak postupka za zaustavljanje broda, i to stoga što će u slučaju odustanka prvog vjerovnika od daljnijeg postupka na temelju "caveat" morati sud obavijestiti drugog vjerovnika koji je takav zahtjev uložio, kako bi on preuzeo postupak. Ovo sučevo upozorenje je zapravo prava novost, jer se dosada "caveat" navodio samo kao sredstvo za spriječavanje zaustavljanja /pružanjem odredjenih sigurnosti, manje tegotnih za dužnika od zaustavljanja broda/, a ne i za njegovo moguće produženje. Ovo je bitna novost u ovoj presudi. Ona može biti interesantna i za našu praksu u vezi sa zaustavljanjem brođova.

S.J.

ENGLJSKI TRGOVAČKI SUD

Presuda od 7. i 16. VII 1980.

Sudac: Mr. Justice Neill

Brod: "Matija Gubec"

Pomorska arbitraža - Sklopljen je brodarski ugovor na vrijeme (Time charter-party), ali je došlo do spora oko razdoblja njegovog trajanja - Da li se zbog zatezanja u vodjenju arbitražnog postupka povodom nastalog spora može smatrati da je došlo do frustracije arbitraže - Primjenjuje li se u arbitražnom postupku na zahtjeve protiv naručitelja prijevoza, a kod ugovora na vrijeme (charter-party time) zakonski prekluzivni rok predviđen Limitation Actom iz 1939. - Uzrokuje li zatezanje u vodjenju arbitražnog postupka štetu za drugu stranku - Da li je o predmetu o kojem je vodjen arbitražni postupak dopuštena tužba sudu

Na temelju brodarskog ugovora na vrijeme (time charter-party), sačinjenog u Hamburgu 6.XI 1972. na New York Produce Exchange formularima, brodovlasnik "Jadranska plovidba" stavila je na raspolaganje brod "Matija Gubec" korisniku "Gulf Shipping Lines Ltd" kao naručitelju za jedno kružno putovanje na Daleki Istok, ali uz predviđenu mogućnost produženja trajanja ugovora još dvjema opcijama uz povišenu zakupninu. Ugovor predviđa arbitražno rješavanje svih eventualnih sporova između stranaka, time da će spor rješavati tri arbitra sa sjedištem u Londonu, uz

primjenu engleskog prava. Svaka stranka imenuje po jednog arbitra, a ova dvojica izabiru trećeg. Odluka arbitara, kao i odluka bilo koje dvojice od njih, je konačna za stranke.

U skladu s ugovorom brod je bio predan tužitelju "Gulf Shipping Lines Ltd" ("gulf" - u nastavku teksta) 8.XII 1972. U siječnju 1973. "Gulf" je izvršio prvu opciju produženja trajanja ugovora, a u kolovozu iste godine drugu.

U prosincu 1974. nastao je spor između stranaka da li produženo vrijeme trajanja ugovora istječe 8. ožujka 1975, kao što je tvrdio tužitelj - "Gulf", ili 22. siječnja 1975, kao što je tvrdio tuženi - "Jadranska plovidba". Kako se u trenutku nastanka spora brod nalazio u Konstanci na utovaru cementa za Lagos, to je vraćen brodovlasniku sa zakašnjenjem od 23 dana po "Gulfu", odnosno 63 dana po "Jadranskoj plovidbi".

Stranke su pokušale naći rješenje nastalog spora sastankom predstavnika u veljači 1975, kada je tužitelj predložio imenovanje samo jednog arbitra, u osobi Mr. Cedric Barclaya iz Londona, time da on u brzom postupku riješi pitanje trajanja ugovora. "Jadranska plovidba" je pristala na imenovanje arbitra u osobi Mr. C. Barclaya, ali se nije izjasnila da li pristaje na brzi postupak. Sudac Mr. Barclay prihvatio je dužnost arbitra 15. kolovoza 1975, te odmah zakazao prvu raspravu (the hearing) za 15. prosinca iste godine, ali je ona odgodjena na prijedlog tuženih, koji zbog novonastalih okolnosti slučaja nisu bili u stanju pripremiti sve potrebne materijale do tog datuma. Predmet je ostao u stadiju međusobne korespondencije stranaka do svibnja 1977, kada je i ona zamrla. U srpnju 1979. "Jadranska plovidba" se ponovno javila protustranci dopisom kojim izražava svoju spremnost da se predmet finalizira, te predlaže mogući datum nove rasprave.

Tužitelj je međjutim u međuvremenu promijenio zastupnike, a novi zastupnici su odgovorom na dopis tuženih javili da arbitražni ugovor, zbog zavlačenja u vođenju arbitražnog postupka, smatraju frustriranim.

"Gulf" je potom 1. veljače 1980. tužbom sudu zatražio da se utvrdi arbitražni ugovor, predviđen klauzulom 17 ugovora, isteklim (discharged) zbog zavlačenja "Jadranske plovidbe" u vođenju arbitražnog postupka. Tužitelj argumentira svoj zahtjev kako slijedi:

- 1) došlo je do promjene prvobitnog arbitražnog ugovora iz klauzule 17 brodarskog ugovora, predviđanjem jednog arbitra koji će donijeti brze odluke,
- 2) kod brodarskog ugovora (charter-party) zahtjev podignut protiv naručitelja ne podliježe zakonskom prekluzivnom roku predviđenom u Limitation Actu 1939, jer je svaki takav zahtjev tuživ in rem, pa je prekludiran specifičnim institutom kojim prestaju postojati prava osnovana in rem, a naziva se u engleskom pravu "laches",
- 3) podsjeća na predmet Birkett v. James /1978/ A.C. 297, gdje je sud bio stao na stajalište da tužba podnijeta unutar prekluzivnog zakonskog roka neće biti odbačena zbog zavlacenja u vođenju postupka, ali istovremeno ističe da je to izuzetni slučaj koji ne dolazi do primjene u arbitražnom postupku, koji se mora ravnati isključivo po pravilima ugovornog prava, uključujući institut frustracije (frustration and repudiation),
- 4) zatezanje u vođenju arbitražnog postupka uzročilo je tužitelju štetu, pa je i zbog toga nemoguće nastaviti taj postupak,
- 5) arbitražni je ugovor dakle frustriran i odbačen od strane "Jadranske plovidbe", pa stoga treba započetu arbitražu prekinuti,
- 6) kako je "Jadranska plovidba" kao zaštitnu mjeru, nakon podignuća tužbe "Gulfa", takodjer podigla tužbu 21. veljače 1980, s istim zahtjevom kao i u arbitražnom postupku, to "Gulf" na kraju svojih tvrdnji zahtijeva od suda da odbaci tužbu "Jadranske plovidbe" kao objesno parničenje i zloupotrebu procesnih prava stranke koja je mogla svoj zahtjev ostvariti u arbitražnom postupku, ali je to propustila.

Sud je, nakon provedenog postupka, odbio tužbu "Gulfa" sa slijedećim obrazloženjem u pogledu glavnih tužiteljevih tvrdnji.

U pogledu imenovanja jednog arbitra, sudac Neill je stao na stajalište da prema raspoloživim dokazima (uglavnom teleksima stranaka) nije u mogućnosti sa sigurnošću utvrditi da li su stranke, sporazumjevi se da će uz imenovanje samo jednog arbitra, što je nesporno da su obje prihvatile, došle do suglasnosti i da se spor riješi u hitnom postupku. S obzirom na to ne može se ni tuženome - "Jadranskoj plovidbi" predbaciti nemarnost u vođenju arbitražnog postupka odugovlačenjem.

U pogledu pitanja da li zahtjev podignut protiv naručitelja kod brodarskog ugovora ne podliježe zakonskom zastarnom roku kako to tvrdi tužitelj, pozivajući se na tekst

s.2 (1) Limitation Acta, sudac Neill odgovara negativno.

Svoju tvrdnju o neprimjeni zakonskog prekluzivnog roka na zahtjev podignut protiv naručitelja kod broderskog ugovora, tužitelj bazira na tekstu čl.2 (1) Limitation Acta koji kaže da će se taj Zakon primijeniti na svaku tužbu koja se odnosi na potraživanje pomoraca, osim ako je razlog nastanka tužbe u nadležnosti Admiralty Courta i utuživ in rem. Prema čl.1 (1)(h) Administration of Justice Acta tužba na bazi broderskog ugovora u nadležnosti je Pomorskog odjela Prvostepenog suda (High Courta), ako se sporazum stranaka odnosi na prijevoz stvari brodom, ili na korištenje odnosno zakupninu broda. Takva tužba je prema čl.3 (4) istoga Zakona utuživa in rem ako je: "1/ osoba koja bi bila odgovorna prema tužbi podignutoj in personam u vrijeme nastanka razloga za ovu tužbu, bila vlasnik, naručitelj ili se nalazila u posjedu broda odnosno imala je kontrolu nad brodom; 2/ brod, isestrinski brod - ako je postupak pokrenut protiv sestrinskog broda, treba biti u vrijeme podignuća tužbe u vlasništvu te osobe." Iz toga tužitelj izvodi zaključak da s obzirom da je naručitelj mogao prije podignuća tužbe postati vlasnik broda, sporni je zahtjev izvršiv in rem, dakle ulazi u nadležnost Pomorskog odjela Prvostepenog suda (High Courta), a samim tim na ovaj zahtjev se ne primjenjuje zakonski prekluzivni rok predviđen Limitation Actom.

Prvostepeni sudac J. Neill nije prihvatio ovakvu argumentaciju tužitelja. On smatra da tumačenje spornog čl.2 (6) Limitation Acta treba tražiti u riječima prvog pododjeljka istog člana koji kaže da tužba ne može ni u kojem slučaju biti podnijeta nakon protoka zakonskog roka. Tumačenjem te odredbe sudac J. Neill dolazi do zaključka kako iz toga slijedi da je relevantno vrijeme za ocjenu da li je ona izvršiva in rem ili ne, vrijeme podignuća tužbe. S obzirom da je čl.9. Limitation (Amendment) Acta iz 1980. predviđeno da će se "Limitation Act iz 1939. primjenjivati na svaki razlog za tužbu koji ulazi u nadležnost Pomorskog odjela Prvostepenog suda (High Courta) kao što se primjenjuje i na druge razloge za tužbe..." to je od 1980. derogirana sporna odredba čl.2 (6) Limitation Acta iz 1939.

Tužitelj se međju razlozima tužbe napokon pozvao i na djelovanje zatezanja tuženoga u vodjenju arbitražnog postupka. Prema riječima tužitelja zakon nameće tužitelju (tada "Jadranskoj plovidbi") dužnost provesti arbitražu u razumnom roku. Ukoliko tužitelj zanemari tu svoju dužnost, sud treba povući za drugu stranku zakonske posljedice, pogotovo

ako je zbog otezanja daljnje vođenje postupka postalo nemoguće. U takvom slučaju sud će oglasiti ugovor frustriranim i utvrditi odbijanje daljnjeg vođenja arbitraže od strane tužitelja bez obzira na činjenicu da li se sve to zbiva unutar zakonskog prekluzivnog roka za podignuće tužbe ili ne. U dokaz osnovanosti svog stava tužitelj se poziva na slučajeve Bremer Vulkan /1980/ i The Splendid Sun /1980/.

Prema mišljenju suda, bez obzira da li su se strane sporazumjele da prekluzivni rok bude kraći od zakonskog ili ne, sud ne može i neće smatrati arbitražni ugovor frustriranim zbog nekog većeg zastoja u postupku, prije isteka zakonskog roka od šest godina unutar kojeg se može pokrenuti arbitražni postupak. Jednaki stav zauzeo je i Lord Diplock u slučaju Birkett v. James /1978/ gdje je kazao kako se vrijeme proteklo prije podignuća tužbe, dok ne prelazi zakonski prekluzivni rok, ne može smatrati neuobičajenim otezanjem jer to vrijeme dopušta sam Zakon.

U predmetu Bremer Vulkan Apelacioni je sud odlučio da je zakonska dužnost tužitelja ne otežati s arbitražnim postupkom. U protivnom prema riječima Apelacionog suda u tom predmetu sud može intervenirati naredbom /"injunction"/ kojom će proglasiti arbitražni ugovor frustriranim ili alternativno, sud može postupiti prema svojstvenoj mu nadležnosti ako bi to u konkretnom slučaju bilo pravednije. Ovaj sud, međutim, tumači stav Apelacionog suda kao nastojanje da se, u nedostatku posebnog dogovora stranaka, primjenjuje jednaki postupak na zatezanje koje dovodi do frustracije arbitraže kao što se primjenjuje na zatezanje kod sudskih tužbi. Nikako ne može biti pravednije da sud intervenira u okviru svojstvene mu nadležnosti kada je zakonom predviđen rok za početak postupka.

Sumirajući svoje pravne ocjene spornog slučaja sud zaključuje da je tužbu "Gulfa" trebalo odbiti jer u trenutku podignuća tužbe za arbitražni postupak "Jadranske plovidbe" još nije bio istekao zakonski prekluzivni rok. Jednako tako tužbu je prema mišljenju suda trebalo odbiti i zbog toga što navodne pretrpljene štetne posljedice nisu takvog opsega da, i kad bi uopće moglo doći do bilo kakve primjene teorije o "laches", u konkretnom slučaju ne bi bilo pravedno prekludirati zahtjev "Jadranske plovidbe" institutom "laches". Na kraju sud daje svoje mišljenje i o zahtjevu tužitelja da se odbije tužba "Jadranske plovidbe" podnijeta nakon tužbe "Gulfa", a s istim zahtjevom kao i u arbitražnom postupku. Poziva se ponovno na mišljenje Lorda

Diplocka u predmetu Birkett v. James koji kaže da ukoliko je prva tužba odbijena (dismissed) zbog zatezanja u postupku (for want of prosecution) to neće ovlastiti sud da odbaci novu takvu tužbu počinjetu u zakonskom prekluzivnom roku. Osim ako bi tužiteljevo ponašanje u ranijem postupku stvorilo tuženome nove ili veće teškoće u podnošenju dokaza u kasnijem postupku. Sudac J. Neill prihvaća ovo stajalište Lorda Diplocka, ali uz napomenu da se ne bi moglo uzeti kao dovoljno svako tužiteljevo ponašanje, već samo kad bi došlo do primjene "estoppel" kod koje bi druga strana bila dovedena u zabludu ili nešto slično potpuno izuzetno. Samo produženje u vođenju postupka ne bi bilo dovoljno prema mišljenju ovog suda. Zato ovaj sud napominje da kad bi bio i donio odluku o prekidu arbitražnog postupka u ovome predmetu, on ne bi bio odbio tužbu "Jadranske plovidbe". Tužbu "Gulfa" sud je, međutim, u potpunosti odbio.

/LLR 1981, str.31/

LJ.M.

Bilješka. - Ova je presuda višestruko zanimljiva. Prvenstveno rješava pitanje zastare pokretanja arbitražnog postupka, a dotiče se i frustracije arbitražnog ugovora, odnosno zaustavljanja arbitraže zbog odugovlačenja u vođenju arbitražnog postupka.

I

U engleskom pravu, ako se tužbeni zahtjev bazira na sporazumu o prijevozu robe brodom ili stavljanju broda na raspolaganje na osnovi brodarskog ugovora, tužba je na temelju čl.1.(1) (h) Administration of Justice Acta iz 1956. u nadležnosti Prvostepenog suda (High Courta).

Takav tužbeni zahtjev može biti u engleskom pravu utuživ "in personam" ili "in rem". Tužbe odnosno presude "in personam" rješavaju neki pomorskopravni odnos strana - bilo stvarnopravni ili obveznopravni inter partes, a nadležnost suda se zasniva, po common lawu, dostavom naloga tuženome - osobno, dok se nalazi u Engleskoj, da se pojavi pred sudom (writ of summons).

Tužbe "in rem" podnose se pak protiv određene stvari (broda, zrakoplova) sa zahtjevom da se ta stvar dosudi tužitelju, a presude djeluju erga omnes. Nadležnost suda za takve tužbe postoji ako je brod unutar engleskih teritorijalnih voda.

Na temelju čl.3(4) Administration of Justice Acta iz 1956. tužbeni je zahtjev utuživ "in rem" ako se ispune pretpostavke da je osoba koja bi bila odgovorna prema zahtjevu iz tužbe "ad personam" u vrijeme nastanka razloga za tužbu vlasnik ili naručitelj, odnosno da se nalazila u posjedu ili da je vršila barem kontrolu nad brodom i da je brod, ili sestrinski brod, u vrijeme podnošenja tužbe sudu, u njenom vlasništvu.

Kako dakle tužbeni zahtjevi u engleskom pravu mogu biti utuživi na dva načina, postavlja se pitanje da li je rok za podignuće tužbi u oba slučaja identičan.

Limitation Act iz 1939. u čl.2(1) predviđa redovni prekluzivni rok za podizanje tužbi od 6 godina.

Kod arbitražnih tužbi postojala je intencija komercijalne prakse, izražena i u stajalištu tužitelja "Gulfa" u ovom sporu, da se odredba čl.2(1) Limitation Acta iz 1939. protumači tako, da ne bi dolazila do primjene za arbitražne pomorskopravne sporove u nadležnosti Pomorskog odjela High Courta, a utužive "in rem" (čl.2(6) Limitation Acta iz 1939). Prema tom stajalištu na takve tužbene zahtjeve mogla bi se u nedostatku zakonskog roka primijeniti samo teorija "laches".

Prema tom specifičnom institutu angloameričkog prava sudovi odlučuju da li je vrijeme od nastanka razloga tužbe do podignuća tužbe "nerazumno" (unreasonable) dugo i da li je tuženi zbog toga pretrpio kakve štetne posljedice. Ipak, ocjena suda nije potpuno slobodna. Sudovi se često dobrovoljno prilikom određivanja pojma "nerazumnog" rukovode rokovima predviđenim u lokalnim zakonima o zastari za slične slučajeve.

Presuda Trgovačkog suda od 31. VII 1980. u predmetu Gulf Shipping Lines Ltd c/a Jadranska plovidba riješila je pitanje roka za podizanje tužbe u korist primjene odredbe čl.2(1) Limitation Acta iz 1939. Dakle, za arbitražne tužbe u pomorskopравnim predmetima vrijedi šestogodišnji rok kao i za ostale tužbe pred Prvostepenim sudom (High Courtom), pa se ne može primjenjivati teorija "laches".

U američkom pravu, naprotiv, primjenjuje se na sporove iz time charter-party teorija "laches", dok u svim evropskim državama postoji zakonski rok koji uglavnom varira od 1-6 godina, odnosno izuzetno 6 mjeseci. Član 196, par.1. BGB-a predviđa rok od 2 godine od kraja godine u

kojoj je zahtjev postao utuživ. Po čl.136(1) SHSG u Njemačkoj Demokratskoj Republici rok je 1 godina počev od prvog dana slijedećeg mjeseca nakon utuživosti zahtjeva. U Italiji ne postoji opći zastarni rok, nego rokovi zavise od vrste ugovora, a mogu biti 6 mjeseci ili godinu dana. U SSSR-u za takve zahtjeve predviđen je opći zastarni rok od 1 godine (čl.305. MSC SSSR-a). U Francuskoj je rok 1 godina, a počinje teći različito, ovisno da li se radi o zahtjevu na bazi teretnice ili na bazi ugovora o čarteru (Zakon od 18.VI 1966).

U našem zakonodavstvu to je i riješeno Zakonom o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi iz 1977. Član 679. predviđa rok od jedne godine od isporuke odnosno izvršenja radnje, time da se on pod određenim uvjetima može produžiti.

II

Jednom pokrenuta parnica prekida tok zastare. Engleska je judikatura presudom Bremer Vulkan v. South India Shipping Corporation iz 1981.^{1/} stala na stajalište da neuredno vođenje postupka i odugovlačenje od strane tužitelja u arbitražnim sporovima na koje se primjenjuje nepromijenjeni Arbitration Act iz 1950. ne ovlašćuje ni arbitra ni sud - na zahtjev arbitra - da putem sudske naredbe "injunction" prekinu daljnji postupak. Prema odredbi čl.5. novog Arbitration Acta iz 1979. arbitar je stekao ovlaštenje obratiti se sudu kad jedna od stranaka ne udovoljava predviđenim rokovima, s molbom da može s arbitražnom tužbom postupiti kao sudac redovnog suda s redovnom tužbom, tj. izdati naredbu za prekid daljnjeg vođenja arbitražnog postupka.

S obzirom da je u ovome predmetu došao do primjene Arbitration Act iz 1950. sud nije mogao udovoljiti zahtjevu tužitelja (Gulfa) i prekinuti arbitražni postupak koji je započela "Jadranska plovidba".

U našem pravu pitanje ekspeditivnosti u vođenju arbitražnog postupka može biti izričito regulirano dogovorom stranaka u odredbama o postupku arbitraže, a ukoliko to nije slučaj, dolaze do primjene općenite odredbe Zakona o parničnom postupku iz 1976, koje se odnose na dužnost stranaka da udovolje svojim obvezama u vođenju postupka pod prijetnjom gubitka nekih procesnih ovlaštenja odnosno prava.

LJ.M.

1/ Vidi prikaz presuda dr E.Pallua, UPFPK br.90/1981, str.35-45.